

กรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT
Framework Law for the Protection of the Consumer Rights of
CLMVT Group

อานิตยา มาบัว (Anittaya Mabua)¹

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (Sune Mallikamarl)²

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Doctor of Laws, Sripatum University

²ศ.ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Prof. Dr., Research Advisor

E-mail: nidsupergirl@gmail.com

Received: 28 June 2019

Revised: 25 July 2019

Accepted: 19 August 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT เพื่อเป็นประเด็นการเจรจาตกลงระหว่างกลุ่ม CLMVT ในการจัดทำเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางกลุ่ม CLMVT โดยมีวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการใช้สื่อ E-mail และการรับฟังความคิดเห็น

ข้อค้นพบของการวิจัย คือ การจะคุ้มครองผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันจะต้องมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลาง ซึ่งการวิจัยได้จัดทำเป็นกรอบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะเป็น soft law ที่ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อกำหนดเป็นประเด็นนำไปสู่การเจรจาระหว่างกลุ่ม CLMVT เพื่อการจัดทำเป็นกฎหมายกลาง โดยมีสาระสำคัญของกรอบกฎหมายประกอบด้วย สิทธิผู้บริโภคจากการบริโภคสินค้าและบริการในด้านต่างๆ คือ ความปลอดภัย การเลือกสินค้าและบริการ การรับทราบข้อมูลข่าวสาร การเรียกร้อง ร้องเรียน ฟ้องร้อง เรียกค่าเสียหาย การเลือกใช้บริการระงับข้อพิพาท การร้องขอในการรับฟังและระงับข้อพิพาท และการได้รับการเยียวยาเบื้องต้นจากกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค

การวิจัยเสนอแนะ ให้นำกรอบกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ไปใช้เป็นกรอบเจรจาในการจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลาง ข้อเสนอแนะหัวข้อวิจัยต่อไป คือ “การจัดทำกฎหมายกลางว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT”

คำสำคัญ: กรอบกฎหมาย, สิทธิผู้บริโภค, CLMVT, ข้อตกลงร่วมกัน, กฎหมายกลาง

Abstract

The objectives of the research is to create a legal framework for the protection of CLMVT consumers in order to be the essences for negotiation among CLMVT for mutual agreement to enact Common Law on Consumer Protection of CLMVT. The research methodology is Qualitative research including Documentary research; In-depth interviews by E-mail media; and Hearing.

The research found out that the protection of consumers of CLMVT equally must have a common consumer protection law. The research created a Framework Law on Consumer Protection as a soft law with no sanction according to international law in order to be the essences for negotiation among CLMVT to enact Common Law on Consumer Protection of CLMVT with major essences consisting of the consumer rights from various consumption of goods and services which including safety from consumption; selection goods and service; access to information; claim and complaint, sue, claim for damage; choose dispute resolution methods and request for hearing; and initial remedies from the consumer protection fund.

The research recommendation is CLMVT set up a negotiation among CLMVT in order to enact a Common Consumer Protection Law of CLMVT by adopting the essences of the Framework Law of the research for negotiation. Further research is “The Preparation of Common Consumer Protection Law of CLMVT”

Keywords: Legal framework, Consumer rights, CLMVT, Mutual agreement, Common law

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการค้าขายระหว่างประเทศ ซึ่งกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) สหภาพเมียนมาร์ (พม่า) (Union of Myanmar) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) และราชอาณาจักรไทย โดยมีเป้าหมายของการรวมตัว คือ การค้าขายระหว่างประเทศ และเป็นศูนย์กลางการค้าของกลุ่มประเทศอาเซียนเพราะกลุ่ม CLMVT มีอาณาเขตของพื้นที่ประเทศติดต่อกันโดยมีแม่น้ำโขงไหลผ่านทุกประเทศ

การค้าขายระหว่างกันของกลุ่ม CLMVT นี้ย่อนำมาซึ่งผู้บริโภคของแต่ละประเทศ ทำให้มีทั้ง ผู้ค้าหรือผู้ประกอบการ กับผู้บริโภคเกิดขึ้น ปัญหาที่ถือการเป็นผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT นี้จะมีสถานะของการเป็นผู้บริโภคเหมือนกัน แต่ที่เป็นปัญหาที่ถือจะทำการอะไรที่จะให้ผู้บริโภคของแต่ละประเทศได้รับการคุ้มครองที่เหมือนกัน โดยมีแนวคิดในการคุ้มครองจากหลักสิทธิมนุษยชนที่กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) และการคุ้มครองผู้บริโภคถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดหรือมีเชื้อชาติ สัญชาติ หรือเผ่าพันธุ์ใด ก็ย่อมที่จะมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในอันที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคกัน แต่ที่เป็นปัญหาที่ถือการคุ้มครองผู้บริโภคจะต้องมีกฎหมายคุ้มครองซึ่งในกลุ่มประเทศ CLMVT นี้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค 5 ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค คือ Law on Protection of Consumer Rights, 2010 สหภาพเมียนมาร์ (พม่า) มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค คือ The Consumer Protection Law, 2014 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค คือ Law on Protection of Consumer Rights, 1992 และไทย มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2556 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2562 ส่วนราชอาณาจักรกัมพูชา ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และแม้ว่า 4 ประเทศใน 5 ประเทศของกลุ่ม CLMVT จะได้มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของแต่ละประเทศแล้วก็ตามที่จะเป็นปัญหาที่ถือ สิทธิผู้บริโภคที่จะได้รับการคุ้มครองนั้นยังไม่พบว่ามีการศึกษาและวิจัยเชิงเปรียบเทียบความแตกต่างของสิทธิผู้บริโภค นอกจากนี้การเป็นผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่เป็นชนชาติใดในกลุ่ม CLMVT ก็ย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครองที่เหมือนกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และการที่ประเทศส่วนใหญ่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคย่อมแสดงว่าได้ให้ความสำคัญต่อผู้บริโภคของประเทศตน จึงน่าจะมีแนวคิดหรือยอมรับในแนวคิดการคุ้มครองผู้บริโภคกลางที่การวิจัยนี้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ไว้ ดังนั้น การวิจัยจึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำคำตอบจากประเด็นศึกษา

ไปสู่การจัดทำเป็นกรอบกฎหมาย (Framework Law) เพื่อเป็นประเด็นในการเจรจาตกลงระหว่างกลุ่ม CLMVT ในการจัดทำเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางกลุ่ม CLMVT

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ วิเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาและข้อจำกัดของการคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศในกลุ่ม CLMVT กับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภควิเคราะห์ข้อกำหนดว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (EUROPEAN Community Directive on Consumer Protection) ประกอบกับวิเคราะห์กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศในกลุ่ม CLMVT เพื่อเป็นแนวทางในการ
2. เพื่อจัดทำกรอบกฎหมายต้นแบบ (Framework Law Model) เพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)

ผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นประชาชนของประเทศใดในกลุ่ม CLMVT ย่อมจะได้รับการคุ้มครองที่เสมอภาคเท่าเทียมกันตามหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน โดยมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางเป็นกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับผู้บริโภคโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นประชาชนเชื้อชาติใด ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายกลางนี้ ซึ่งในการจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางจะต้องมาจากการเจรจาตกลงร่วมกันที่จะให้มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางโดยที่การเจรจาจะอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนดประเด็นสาระสำคัญของการเจรจาที่จะนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในกรณีที่ได้รับความสะดวกจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์และบริการที่มีความบกพร่อง ซึ่งกรอบกฎหมายนี้มีลักษณะเป็น soft law ที่ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT มีโครงสร้างอันมีสาระสำคัญประกอบด้วย สิทธิผู้บริโภคจากการบริโภคสินค้าและบริการในด้านต่างๆ คือ ความปลอดภัย การเลือกสินค้าและบริการ การรับทราบข้อมูลข่าวสาร การเรียกร้องร้องเรียน ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย การเลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาท การร้องขอในการรับฟังและระงับข้อพิพาท และการได้รับการเยียวยาเบื้องต้นจากกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค การรับฟังและระงับข้อพิพาท และการได้รับการเยียวยาเบื้องต้นจากกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นกฎหมายที่คุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และได้มาตรฐานตามสิทธิผู้บริโภคทุกคนในประเทศกลุ่ม CLMVT

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยได้กำหนดวิธีวิทยาการวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยตำรากฎหมาย รายงานการวิจัย บทความในวารสาร เอกสารสัมมนา และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เป็นข้อมูลด้านบทความและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เอกสารที่เกี่ยวข้องมีทั้งเอกสารภาษาไทยและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีบัญญัติไว้ในแต่ละประเทศ กลุ่ม CLMVT รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อกำหนดด้านการคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (European Union) ที่มีการคุ้มครองผู้บริโภคที่สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบเป็นแนวทางในการจัดทำกรอบกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT

1.1 กฎหมายระหว่างประเทศ โดยศึกษาวิเคราะห์กฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคของสหภาพยุโรป และศึกษากฎหมายระหว่างประเทศทั้ง Soft Law และ Hard Law เฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “สิทธิของผู้บริโภค” ตามหลักสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948

1.2 กฎหมายต่างประเทศ โดยศึกษาวิเคราะห์กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้บริโภค ดังนี้

- 1) Law on Protection of Consumer Rights, 2010 (สปป.ลาว)
- 2) The Consumer Protection Law, 2014 (สหภาพเมียนมาร์)
- 3) Law on Protection of Consumer Rights, 1992 (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม)
- 4) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2556 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2562

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การวิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งกำหนดวิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี คือ

2.1 การสัมภาษณ์โดยตรง เป็นการสัมภาษณ์ประชากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในประเทศไทย ตามประเด็นสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้

2.2 เป็นการสัมภาษณ์โดยวิธีการส่งประเด็นคำถามทาง การสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ (Email) ไปยังประชากรสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มประเทศ CLMV เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของผู้วิจัยที่ไม่สามารถเดินทางไปสัมภาษณ์ได้โดยตรงจึงใช้สื่อสารทาง Email

ประชากรสัมภาษณ์ กำหนดให้เป็นการแยกกลุ่ม

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มวิชาการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มผู้บริโภคจากสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ผู้เชี่ยวชาญด้านการเจรจาของกลุ่มประเทศ CLMV และกลุ่มประเทศอาเซียนจากกระทรวงพาณิชย์ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนประชากร สัมภาษณ์เชิงลึกในประเทศไทย จำนวน 5 คน คือ นักวิชาการพาณิชย์ เจ้าหน้าที่ในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ฝ่ายกฎหมายมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และของกลุ่มประเทศ CLMVT จำนวน 4 คน ประเทศละคน คือ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) สหภาพเมียนมาร์ (พม่า) (Union of Myanmar) และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) รวมประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 9 คน

ประเด็นสัมภาษณ์ มี 5 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพการณ์ของการรวมกลุ่ม CLMVT และผลกระทบ
2. สิทธิผู้บริโภคและการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
3. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปและกลุ่ม CLMVT
4. โครงสร้างองค์ประกอบของการคุ้มครองผู้บริโภคสำหรับกลุ่ม CLMVT
5. รูปแบบกรอบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่ม CLMVT

พื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

พื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ หน่วยงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศในกลุ่ม CLMVT ในสถานทูตของแต่ละประเทศที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย และหน่วยงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในประเทศกลุ่ม CLMVT โดยวิธีที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ ส่งประเด็นสัมภาษณ์ทาง Email และได้คำตอบกลับมาทาง Email

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เป็นการนำเอาร่างกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค เมื่อการวิจัยได้จัดทำเป็นกรอบกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT แล้วได้นำไปสู่การจัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อข้อค้นพบของงานวิจัยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เป็นกรอบกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดที่จะนำไปใช้บังคับต่อไป

ประชากรที่ร่วมรับฟังความคิดเห็นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย ที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และ

องค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินการด้านการคุ้มครองผู้บริโภค และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมประมาณ 30 คน โดยการจัดการรับฟังความคิดเห็นที่กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

จากแนวคิดการวิจัยที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นประชาชนในกลุ่ม CLMVT ในกรณีที่ได้รับความสะดวกจากการบริโภคและการบริการที่จะได้รับการคุ้มครองที่เสมอภาคกันจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองผู้บริโภคกลางที่จะใช้บังคับร่วมกันภายใต้สิทธิผู้บริโภคเดียวกัน ซึ่งแนวคิดนี้มีในกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (European Union: EU) ที่มีแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคกลางสำหรับประเทศสมาชิกซึ่งปัจจุบันมี 27 ประเทศ จะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของแต่ละประเทศ คือ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 ซึ่งใน EU Directive ฉบับนี้กำหนดการคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้บริโภคไว้หลายด้านที่น่าสังเกต ก็คือ ด้านการทำสัญญาระยะไกล ที่กำหนดถึงรายละเอียดต่างๆ เช่น ข้อกำหนดด้านระยะทาง เป็นต้น นอกจากนี้จากผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่ม CLMVT เป็นประเทศที่เป็นสมาชิกของ ASEAN อยู่ด้วยและเมื่อตรวจสอบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางสำหรับประเทศสมาชิก ASEAN ก็ไม่พบว่ามีกฎหมายดังกล่าว แต่ก็อยู่ในระหว่างการจัดทำซึ่งย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าในกลุ่มประเทศ ASEAN ก็เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการคุ้มครองผู้บริโภคโดยกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลาง แต่ที่เป็นปัญหา ก็คือการเจรจาจัดทำได้ใช้ระยะเวลาที่ยาวนานจึงยังคงอยู่ในระหว่างการดำเนินการ

การจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางสำหรับกลุ่ม CLMVT นี้จะเกิดจากการเจรจา ร่วมกันในกลุ่มประเทศ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อการจัดทำประเด็น สำหรับการเจรจาในเรื่องสิทธิผู้บริโภคที่สมควรจะได้รับการคุ้มครองจากทุกประเทศในกลุ่ม CLMVT ในรูปแบบของกรอบกฎหมาย (Framework Law) ซึ่งตามนัยของกฎหมายระหว่างประเทศ นั้นเป็น Soft Law ไม่ถือว่าเป็นกฎหมายที่จะมีสภาพบังคับให้ต้องปฏิบัติตามหากประเทศสมาชิกได้ ลงนามรับรอง แต่เป็นกฎหมายในลักษณะของการไม่มีสภาพบังคับและไม่มีผลผูกพันประเทศ สมาชิก (Non- Legal Binding) แต่ผลของการเจรจาจะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายคุ้มครอง ผู้บริโภคกลางซึ่งมีลักษณะเป็น Hard Law ในนัยของกฎหมายระหว่างประเทศที่จะมีผลผูกพัน และมีพันธกรณีเกิดขึ้นกับประเทศที่ให้การรับรอง (Legal Binding) การจัดทำกรอบกฎหมายเพื่อการ คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT นี้จึงเป็น Soft Law ที่ไม่มีผลผูกพันตามกฎหมายแต่เป็น การกำหนดประเด็นว่าด้วยสิทธิต่างๆที่ควรจะได้รับจากการคุ้มครองผู้บริโภคที่จะใช้ในการเจรจา หาข้อตกลงร่วมกันในระหว่างประเทศกลุ่ม CLMVT นี้

ผลของการวิจัยจากการเปรียบเทียบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่ม CLMVT คือ Law on Protection of Consumer Rights, 2010 (สปป.ลาว) The Consumer Protection Law, 2014 (สหภาพเมียนมาร์) Law on Protection of Consumer Rights, 1992 (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม) และ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2556 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2562 กับ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 ปราบปรามประเภทของสิทธิผู้บริโภคที่จะได้รับการคุ้มครอง ดังนี้

สิทธิผู้บริโภค	EU	ไทย	เมียนมาร์	เวียดนาม	ลาว	กัมพูชา
1. สิทธิในการคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัย	✓	✓	✓	✓	✓	✗
2. สิทธิในการคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	✓	✗	✗	✗	✗	✗
3. สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหาย	✓	✓	✓	✓	✓	✗
4. สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร	✓	✓	✓	✓	✗	✗
5. สิทธิที่จะได้รับการรับฟังในการถูกร้องเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✗
6. สิทธิในการทำสัญญาระยะไกลกับสัญญา นอกพื้นที่	✓	✗	✗	✗	✗	✗
7. สิทธิที่จะได้รับการรับฟังในการถูกร้องเรียน	✓	✓	✗	✓	✓	✗
8. สิทธิที่จะได้อิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ	✓	✓	✗	✓	✓	✗

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาและวิเคราะห์ สังเคราะห์ตามวิธีวิทยาทางการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ได้ข้อค้นพบที่นำไปสู่คำตอบของงานวิจัย ดังนี้

ข้อค้นพบว่าการจะให้ผู้บริโภคของประชาชนในกลุ่ม CLMVT นี้ได้รับการคุ้มครองเหมือนกันได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางที่กำหนดประเภทสิทธิผู้บริโภค เพื่อให้เป็นการคุ้มครองแก่ผู้บริโภคทุกคนของกลุ่ม CLMVT ซึ่งการวิจัยสรุปข้อค้นพบได้ว่า สิทธิของผู้บริโภคมี 7 ข้อ ประกอบด้วย

- (1) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการบริโภคสินค้า และบริการ
- (2) สิทธิที่จะเลือกสินค้า และบริการตามความต้องการ

(3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภค และการบริการ

(4) สิทธิที่จะเรียกร้อง ร้องเรียน ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการบริโภคสินค้า และ บริการ

(5) สิทธิที่จะเลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาท

(6) สิทธิที่จะร้องขอในการรับฟังและระงับข้อพิพาท

(7) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาเบื้องต้นจากกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค

การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคตามสิทธิดังกล่าวจะจัดทำเป็นกรอบกฎหมาย (Framework Law) ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะเป็น soft law ที่ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อกำหนดเป็นประเด็นนำไปสู่การเจรจาระหว่างกลุ่ม CLMVT เพื่อให้เป็นประเด็นที่ทั้ง 5 ประเทศจะได้นำไปสู่การเจรจาข้อตกลงร่วมกันในการจัดทำเป็นกฎหมาย กลางว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคต่อไปซึ่งย่อมเป็นผลดีต่อผู้บริโภคของประชาชนทุกคนที่จะได้รับการคุ้มครองและจะทำให้กลุ่ม CLMVT มีการพัฒนาด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีความก้าวหน้าและทันสมัยมากกว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งที่เป็นกลุ่มประเทศที่มีการรวมตัวกันช้ากว่ากลุ่มประเทศอาเซียน

จากการจัดทำกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ด้วยการวิเคราะห์ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสหภาพยุโรป และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) และราชอาณาจักร ไทยในกลุ่ม CLMVT ประเภทสิทธิผู้บริโภคที่จะได้รับการคุ้มครองในด้าน

(1) การคุ้มครองความปลอดภัยด้านสินค้าและบริการ

(2) ด้านสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

(3) ด้านการโฆษณา

(4) ด้านฉลาก

(5) ด้านการคุ้มครองด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

4. กรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT จากข้อค้นพบของ งานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น จึงจัดทำกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ดังนี้

4.1 กรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT การวิจัยได้จัดทำเป็นกรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT เหตุผลในการจัดทำเป็นกรอบกฎหมาย คือเนื่องจากในบรรดาประเทศที่รวมกลุ่มกันนี้ยังไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนถึงการคุ้มครองผู้บริโภคเพียงแต่มีกฎหมายตามบริบทของความจำเป็นที่ต้องมีซึ่งราชอาณาจักรกัมพูชาก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญจึงยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของตนเอง ดังนั้น หากจะให้จัดทำเป็นกฎหมายกลางที่มีสภาพบังคับย่อมจะเป็นการเร็วเกินไป จะเป็นปัญหาความไม่พร้อมของประเทศในกลุ่มนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการรวมตัวเป็นกลุ่ม CLMVT ซึ่งรวมตัวกันเมื่อปี ค.ศ. 2016 และยังมีการค้าขายกันไม่มากนัก ดังนั้น จึงเป็นการเร็วเกินไปที่จะจัดทำเป็น Hard Law การวิจัยจึงจัดทำเป็นกรอบกฎหมายที่เป็น Soft Law เท่านั้นเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับกลุ่ม CLMVT จะได้นำไปพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคภายในของประเทศตน รวมทั้งเป็นประเด็นหรือแนวทางในการให้สิทธิแก่ผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดในกลุ่ม CLMVT ที่จะได้รับการคุ้มครองให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยการนำไปพัฒนาให้เป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลางในอนาคตต่อไป

ข้อค้นพบที่ได้คือ กรอบกฎหมายต้นแบบ (Model of Framework Law) ชื่อ “กรอบกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT” การวิจัยนี้มีการนำเสนอให้จัดทำเป็นกรอบกฎหมาย (Framework Law) ซึ่งคำว่า กรอบกฎหมายในการวิจัยนี้ หมายถึง “การกำหนดสาระสำคัญหลักที่จะให้มีอยู่ในกฎหมาย ที่มีองค์ประกอบกฎหมายกำหนดถึงพันธกรณีที่เหมาะสมจะได้ดำเนินการ ซึ่งกรอบกฎหมายของการวิจัยนี้ก็คือการกำหนดถึงสิทธิของผู้บริโภคกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT” และกรอบกฎหมายนี้มีลักษณะของการบัญญัติหลักกฎหมายที่มีลักษณะเป็น Soft Law นัยเดียวกับกับปฎิญาสาสกลหลายฉบับที่ปรากฏในกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง สำหรับกรอบกฎหมายที่จัดทำขึ้นมานั้นมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อใช้เป็นประเด็นที่จะนำไปสู่การเจรจาระหว่างประเทศในกลุ่ม CLMVT ในเรื่องการให้สิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค กับเพื่อเป็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายกลางเพื่อการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคของประชาชนในกลุ่ม CLMVT หากปรากฏภายหลังว่ามีการจัดการเจรจาและได้ข้อตกลงร่วมกันในการจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลาง ซึ่งในกรอบกฎหมายนี้ได้กำหนดสาระสำคัญของการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ซึ่งในกรอบกฎหมายนี้ได้กำหนดสาระสำคัญของการรับรองสิทธิคุ้มครองผู้บริโภค ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ มี 1 ข้อ คือ อารัมภบท เป็นการกล่าวถึงการนำเสนอหลักกฎหมายที่สำคัญที่ยืนยันว่าผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีความเสมอภาคที่จะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และเป็นไปตามปฎิญาสาสกลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 (United Nations Universal Declaration of Human Rights: UDHR, 1948)

และสิทธิผู้บริโภครวมตามหลักสากลที่ถูกกำหนดขึ้น โดยสหพันธ์ผู้บริโภค เพื่อเป็นการกล่าวนำถึง กรอบกฎหมายนี้ยืนยันความเป็นสากล ความเชื่อมโยง ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งกรอบกฎหมายนี้ยืนยันว่าการละเลย เพิกเฉยต่อหลัก สิทธิมนุษยชนและสิทธิของผู้บริโภคส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้บริโภคว่าสิทธิมนุษยชน

ส่วนที่ 2 มี 3 ข้อ เป็นส่วนที่ระบุถึงชื่อของกรอบกฎหมาย เพื่อแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิ ของผู้บริโภคของประชาชนในกลุ่ม CLMVT การใช้บังคับกรอบกฎหมายเนื่องจากเป็นกรอบ กฎหมายที่จัดทำขึ้นในลักษณะของการไม่มีผลบังคับให้เป็นพันธกรณีสำหรับ กลุ่ม CLMVT ที่จะต้องปฏิบัติตาม จึงเป็นกรอบกฎหมายที่เป็น Soft Law ตามนัยของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้เป็นกรอบประเด็นในการเจรจาระหว่างกลุ่ม CLMVT ที่จะนำไปเป็น แนวทางในการตราเป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับในลักษณะของการเป็น Hard Law ตามนัยของ กฎหมายระหว่างประเทศ

สาระสำคัญของส่วนที่ 2 นี้ครอบคลุมไปถึง การนิยามศัพท์ เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจ และการตีความที่มีความหมายเดียวกัน

ส่วนที่ 3 มี 3 ข้อ เป็นการกำหนดให้มีองค์กรกลางที่เป็นองค์กรร่วมระหว่างประเทศใน กลุ่ม CLMVT ทำหน้าที่ในการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีที่มีปัญหาจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือ สินค้าที่มีความบกพร่องหรือการบริหารที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ในรูปแบบของคณะกรรมการ คุ้มครองผู้บริโภค ในกลุ่มประเทศ CLMVT ที่มาจากตัวแทนจากประเทศ 5 ประเทศ คือ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) และราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) เพื่อมีตัวแทนของแต่ละประเทศในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการ ดำเนินการต่างๆ ในอันที่จะปกป้องคุ้มครองผู้บริโภค และเพื่อเป็นการกำหนดที่มาของ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ว่ามีที่มาจากตัวแทนของทั้ง 5 ประเทศ โดยมีการ บัญญัติถึง อำนาจ หน้าที่ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ให้ชัดเจน เพื่อการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดให้มีคณะกรรมการ คุ้มครองผู้บริโภค จำเป็นที่จะต้องกำหนดถึงขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครอง ผู้บริโภคด้วย ทั้งนี้ รวมทั้งการกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งด้วยเพื่อให้รู้ถึงช่วงระยะเวลาใน การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นองค์กรปกป้องและคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้บริโภค

ส่วนที่ 4 การคุ้มครองผู้บริโภค มี 2 ข้อ เป็นการกำหนดประเภทของสิทธิผู้บริโภคที่จะ ให้แก่ผู้บริโภคที่เป็นประชาชนในกลุ่ม CLMVT เพื่อผลต่อการรับรู้ถึงสิทธิผู้บริโภคที่พึงจะได้รับ

การคุ้มครองตามที่มีกำหนดไว้ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีตราไว้ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคคือ Law on Protection of Consumer Rights, 2010 ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว Law on Protection of Consumer Rights, 1992 ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม The Consumer Protection Law, 2014 ของสหภาพเมียนมาร์ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ของราชอาณาจักรไทย ทั้งนี้รวมทั้ง EU Directive on Consumer Protection ของ สหภาพยุโรป

ส่วนที่ 5 องค์การคุ้มครองผู้บริโภค มี 2 ข้อ เป็นการกำหนดให้มีองค์กรผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT เพื่อให้เป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิผู้บริโภคให้แก่ผู้บริโภคของทุกประเทศในกลุ่ม CLMVT นี้ และกำหนดให้องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 6 การระงับข้อพิพาท มี 3 ข้อ เป็นการกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทมี 4 วิธี คือ การเจรจา การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และการฟ้องเป็นคดี เพื่อเป็นวิธีในการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคกับผู้ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค รวมทั้งการกำหนดวิธีการเยียวยาและชดเชยค่าเสียหาย เพื่อเป็นการกำหนดวิธีการเยียวยา และชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ที่ถูกละเมิดสิทธิ

ส่วนที่ 7 กองทุนคุ้มครองผู้บริโภค มี 1 ข้อ เป็นการกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการเยียวยาผู้บริโภคที่ได้รับ ความเสียหายจากการบริโภค หรือการรับบริการเป็นการเบื้องต้น ทั้งนี้เนื่องจากหากผู้บริโภคได้รับความเสียหายแล้วใช้วิธีการระงับข้อพิพาทไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตามย่อมต้องใช้เวลาที่อาจจะยาวนาน ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศในกลุ่มนี้ยังยากจนอยู่จึงอาจเป็นความเดือดร้อนในการรอรับการเยียวยา ดังนั้น การจัดให้มีกองทุนจึงเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคได้วิธีหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปรูปแบบการคุ้มครองผู้บริโภคของแต่ละประเทศในกลุ่ม CLMVT นั้น หากจะให้มีการนำไปสู่การดำเนินการเพื่อพัฒนากรอบกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคแล้วการวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านการจัดตั้งกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค

ด้วยเหตุที่กฎหมายภายในของแต่ละประเทศได้มีการกำหนดสิทธิในการคุ้มครองบริโภคภายในไว้ในบางส่วนที่เหมือนและแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศ การจะจัดทำกรอบกฎหมายกลางในการคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่ม CLMVT ขึ้นมาใหม่ได้นั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีคุ้มครองผู้บริโภคแห่งชาติไว้ด้วยในแต่ละประเทศของตน ซึ่งการวิจัยได้ค้นพบถึงการจัดตั้ง

กองทุนในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่มสหภาพยุโรป (EU) อันเป็นกลุ่มประเทศต้นแบบที่กลุ่ม CLMVT นำมาวิเคราะห์เทียบเคียงเพื่อให้การจัดทำกรอบกฎหมายกลางนี้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่เป็นมาตรฐานเดียวกันใช้ร่วมกันในกลุ่ม CLMVT

2. ด้านการระงับข้อพิพาท ในประเด็นนี้หากจัดทำกรอบกฎหมายกลางในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคของกลุ่ม CLMVT นี้ การวิจัยกำหนดให้มีการระงับข้อพิพาทไว้ 4 ด้าน ด้านการเจรจา ด้านการไกล่เกลี่ย ด้านอนุญาโตตุลาการ และด้านการฟ้อง ซึ่งหากนำไปพัฒนาในกรอบกฎหมายกลางในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในกลุ่ม CLMVT ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยการบัญญัติกฎหมายที่จะนำไปใช้ในกฎหมายกลางที่จะใช้บังคับร่วมกันโดยกำหนดการระงับข้อพิพาทไว้ให้ชัดเจนจะได้ไม่มีปัญหาในการตีความหรือบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ

3. ด้านสัญญาระยะทางไกล กับสัญญานอกพื้นที่ เนื่องจาก ประเทศในกลุ่ม CLMVT นั้น ตั้งอยู่ห่างไกลจากกันดังนั้นการทำสัญญาเนื่องจากการมีระยะทางห่างไกลจากกัน หรือเป็นการทำสัญญานอกพื้นที่ที่หากจะให้ความเป็นธรรมเกิดขึ้นกับคู่สัญญาก็จำเป็นต้องมีการกำหนดรายละเอียดและความชัดเจนของสัญญา การวิจัยจึงเสนอแนะให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และข้อกำหนดของสัญญาให้ชัดเจนก่อนทำสัญญาโดยการศึกษารายละเอียดจาก EU Directives ทั้งนี้ หมายความว่ารวมถึงการทำสัญญากับประเทศอื่นที่ไม่ใช่ประเทศในกลุ่ม CLMVT ด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีประเด็นที่สามารถนำไปสู่การศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อให้กลุ่ม CLMVT นำประเด็นต่างๆ เป็นกรอบเจรจาในการจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งจากการวิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคเป็นหลักเพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกันเพื่อนำไปสู่กรอบกฎหมายกลางที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า ยังมีประเด็นสำคัญที่สมควรจะได้มีการทำวิจัยเพิ่มเติมต่อไปอีกเพื่อทำให้การคุ้มครองผู้บริโภคของกลุ่มประเทศ CLMVT มีความสมบูรณ์มากขึ้น ดังนั้น การวิจัยจึงเสนอแนะประเด็นที่จะเป็นหัวข้อการวิจัยต่อ ดังนี้

1) การวิจัยเรื่อง กฎหมายกลางในการคุ้มครองผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT เป็นกรอบเจรจาในการจัดทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกลาง เพื่อการจัดทำกฎหมายกลางเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคกลุ่ม CLMVT ต่อไป

รายการอ้างอิง

- ปริญญญาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948. (1948). วันที่ค้นข้อมูล 16 มกราคม 2561, เข้าถึงได้
จาก <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551. (2551,
20 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 36 ก.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. (2522, 4 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 96
ตอนที่ 72 ฉบับพิเศษ.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541. (2541, 24 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 115 ตอนที่ 15 ก.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556. (2556, 18 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 130 ตอนที่ 25 ก.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540. (2540, 16 พฤศจิกายน). *ราชกิจจา
นุเบกษา*. เล่ม 114 ตอนที่ 72 ก.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540, 11 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- Law on Protection of Consumer Rights, 2010 (สปป.ลาว)*. (2010). วันที่ค้นข้อมูล 13 กันยายน
2560, เข้าถึงได้จาก <https://www.laosermicesportal.gov.la/index.php?r=site%2Fdis>
- Law on Protection of Consumer Rights, 1992 (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม)*. (1992). วันที่ค้น
ข้อมูล 13 กันยายน 2560, เข้าถึงได้จาก [https://www.mayerbrown.com/
en/events/consumer-rights-protection-law-in-vietnam](https://www.mayerbrown.com/en/events/consumer-rights-protection-law-in-vietnam)
- The Consumer Protection Law, 2014 (สหภาพเมียนมาร์)*. (2014). วันที่ค้นข้อมูล 9 พฤษภาคม
2559, เข้าถึงได้จาก <https://www.myanmar-law-library.org.th>